

Lokaal bestuur telt 66 coalities

(verschenen in VNG magazine van 8 december 2006)

Vincent van Stipdonk

Informateur Rein Jan Hoekstra bekijkt momenteel welke kabinetten er mogelijk zijn na de Tweede Kamerverkiezingen van vorige maand. Gemeenten vormen al jaren een belangrijke kweekvijver voor de landelijke politiek, maar kunnen ook een bron van inspiratie zijn. Het lokaal bestuur telt 66 verschillende coalities, blijkt uit onderzoek van SGBO op basis van gegevens van de VNG.

Het aantal mogelijkheden voor kabinetsvorming lijkt na 22 november beperkt. Lokaal is het aantal mogelijkheden oneindig veel groter. Verkiezingswinst is in Nederland geen garantie voor regeringsdeelname. Dat geldt ook op lokaal niveau. Of de verkiezingsuitslag wordt weerspiegeld in deelname aan het college is afhankelijk van de lokale verhoudingen en de collegeonderhandelingen (zie figuur 1).

Figuur 1

Aantal wethouders en raadsleden per partij (2006 , in procenten)

	wethouders	raadsleden	verschil
CDA	25	20	+5
PvdA	27	22	+5
VVD	14	14	0
GroenLin ks	4	5	-1
D66	1	2	-1
CU	4	4	0
SGP	2	2	0
SP	2	3	-1
Lok & Leef	20	27	-7
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	

Het CDA kreeg in maart 2006 20% van alle raadszetels. Na de collegeonderhandelingen bleek dat een kwart van alle wethouders afkomstig is van het CDA. Het CDA levert dus 5% meer wethouders dan op basis van de verkiezingsuitslag zou kunnen worden verwacht. Ook de PvdA neemt vaker deel aan colleges dan op basis van haar aantal raadszetels valt te veronderstellen. Daar staat tegenover dat de lokalen en leefbaren relatief minder vaak wethouders leveren. Voor alle overige partijen wijkt het percentage wethouders in 2006 nauwelijks af van het percentage raadsleden. In 1998 en 2002 was het beeld vergelijkbaar met dat van dit jaar. Enige uitzondering zijn de lokale en leefbare partijen. In 2006 leveren zij verhoudingsgewijs weinig wethouders. In 2002 en 1998 waren de verhoudingen tussen het percentage raadsleden en het percentage wethouders echter gelijk. Het is daardoor extra opmerkelijk dat deze partijen er na de meest recente raadsverkiezingen relatief minder in slaagden om tot de coalitie door te dringen en wethouders te mogen leveren. Dat lukte in iets meer dan de helft van alle 458 gemeenten (zie figuur 2). Zowel PvdA als CDA zitten in 71% van de gemeenten in het college.

Figuur 2
*Aantal gemeenten
 waar partij in college
 zit (2006, in
 procenten)*

CDA	71
PvdA	71
VVD	44
GroenLin	
ks	13
D66	3
CU	14
SGP	6
SP	3
Lok & Leef	52

Het aantal mogelijkheden voor coalitievorming binnen gemeenten is zeer groot. Dat komt niet alleen doordat de uitslagen variëren van de raadsverkiezingen per gemeente. Daarnaast leggen de landelijke partijen zoals onder meer PvdA, CDA en VVD per gemeente vaak verschillende accenten. Landelijk is een coalitie met zowel VVD als SP vrijwel ondenkbaar. Lokaal blijkt het echter wel mogelijk. Sterker nog: vrijwel elke denkbare combinatie komt in de praktijk voor. Er zijn maar liefst 66 verschillende coalities in het lokaal bestuur te onderscheiden. Als lokale en leefbare partijen niet als één partij worden beschouwd, zijn het er zelfs meer. Van die 66 varianten komen er 25 maar één keer voor. Figuur 3 toont de top tien van meest voorkomende coalities. De combinatie CDA en VVD valt met 14 keer net buiten de top 10.

Figuur 3 Top tien van lokale coalities

Aantal colleges	Coalitie				
50	CDA	PvdA	Lok & Leefb		
44	CDA	PvdA		VVD	
40	CDA	PvdA			
37	CDA		Lok & Leefb		
25		PvdA	Lok & Leefb	VVD	
23	CDA		Lok & Leefb	VVD	
18		PvdA	Lok & Leefb		
16			Lok & Leefb		
15	CDA	PvdA			GroenLinks
15	CDA	PvdA			ChristenUnie

Twee veel genoemde mogelijkheden voor het nieuwe kabinet zijn CDA, PvdA en SP en CDA, PvdA en ChristenUnie. De SP zit momenteel in 16 gemeenten in het college. In 13 gemeenten is dat in (een) combinatie met de PvdA. In drie gemeenten zit de SP samen met CDA en leefbaar/lokaal in de coalitie. De combinatie CDA, PvdA en SP komt alleen in Schiedam en Eindhoven voor. In Hilversum is D66 toegevoegd aan deze combinatie. De combinatie CDA, PvdA en ChristenUnie komt aanzienlijk vaker voor. Dat is deels verklaarbaar doordat de CU nu eenmaal vaker in het college zit dan de SP. De combinatie CDA, PvdA en CU komt in 15 gemeenten voor. In nog eens vijf gemeenten is de VVD aan die combinatie toegevoegd. In drie gemeenten zitten CDA, PvdA, CU en GroenLinks in het college.

De nationale lijsttrekkers hielden ons regelmatig voor dat politiek over de inhoud moet gaan. Voor het realiseren van het partijprogramma is het van groot belang met welke portefeuille een wethouder in het college zit. Er is een duidelijk patroon zichtbaar. Bepaalde onderwerpen horen thuis bij bepaalde partijen, laat de portefeuilleverdeling binnen colleges zien. Vooral de grote partijen kunnen eisen stellen, en dat blijken ze ook te doen. Zo toont figuur 4 dat onder CDA-wethouders de portefeuille Financiële en Economische Zaken (FEZ) iets (4%) is oververtegenwoordigd. Anders gezegd: 29% van alle FEZ-wethouders is van CDA-huize, terwijl van alle wethouders 25% van het CDA is. Wethouders van PvdA-huize lijken het meest expliciet in hun voorkeuren. PvdA-wethouders hebben verhoudingsgewijs vaak Welzijn en Emancipatie, Minderheden, Onderwijs, Zorg en Sociale Zaken en Werkgelegenheid in hun portefeuille. Milieu en Verkeer en Vervoer is daarentegen relatief weinig in sociaal-democratische handen. VVD-wethouders hebben relatief vaak FEZ en Verkeer en Vervoer in handen. Zij houden zich verhoudingsgewijs weinig bezig met Welzijn en Emancipatie, Minderheden, Zorg en Sociale Zaken. Wethouders van lokale en leefbare partijen hebben relatief vaak Verkeer en Vervoer in hun portefeuille. Alle overige partijen, waaronder de SP en de ChristenUnie, hebben geen thema's die zij relatief vaak onder hun hoede hebben. Zij zijn daarom niet opgenomen in figuur 4. De portefeuilleverdeling voor een nieuw kabinet komt uiteraard pas aan bod nadat de coalitiepartijen bekend zijn. Landelijk zijn er veel minder mogelijkheden dan lokaal. Desondanks, maar misschien wel juist daardoor, is de verwachting dat een nieuw kabinet nog wel even op zich laat wachten.

*Figuur 4
Verhoudingsgewijze verdeling beleidsportefeuilles naar partij
in procenten*

	Welz/E					SoZaW	Won&R	Milie	
	FEZ m	Minderh	Onderw	Zorg	e	O	u	V&V	
CDA	+4	-1	-3	-3	+1	-3	+3	+3	+2
PvdA	-5	+7	+9	+8	+8	+14	0	-9	-11
VVD	+6	-5	-7	-3	-8	-7	+1	2	+6
Lok & Leef	-1	-1	1	-1	-1	-3	0	3	+4

Vincent van Stipdonk is adviseur bij SGBO, onderzoeks- en adviesbureau van de VNG
Reacties kunt u sturen aan Vincent.vanStipdonk@sgbo.nl

Met dank aan Peter Castenmiller en Annelieke van den Heuvel

KADER

Raadsleden naar partij

Bij de kamerverkiezingen van 2006 bleef het CDA de grootste partij. Lokaal verloor het CDA die positie in 2006 (zie figuur 5). In 2002 al hebben de lokale en leefbare partijen gezamenlijk het CDA van de troon gestoten als grootste factor in het lokaal bestuur. In tegenstelling tot hun landelijke equivalenten wisten de lokale en leefbare partijen hun positie in 2006 lokaal te handhaven. Onder deze categorie is overigens een breed spectrum aan partijen gerangschikt. Duidelijke winnaars van de verkiezingen van maart 2006 waren PvdA (van 16 naar 22%) en de SP, die het aantal raadszetels meer dan verdubbelde van 168 raadsleden in 2002 (2% van het totaal) naar 341 in 2006 (3%). Het aantal raadsleden van VVD en D66 nam de afgelopen acht jaar per verkiezing verder af. Het percentage voor de CU in 1998 is het totaal van GPV en RPF en van lijstcombinaties van deze partijen.

Figuur 5

Aantal raadsleden naar partij (in procenten)

	1998	2002	2006
CDA	24	24	20
PvdA	19	16	22
VVD	18	15	14
GroenLinks	4	4	5
D66	5	3	2
CU	4	3	4
SGP	2	2	2
SP	2	2	3
Lok & Leef	23	26	27
<i>totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>